

eo quo quis spiritalis est, et a spiritu satis instructus, v. g. in rebus fidei claris et certis, omnia iudicet secundum articulos fidei, heresesque et errores illi contrarios condemnet. Sin autem nova spiritalis in rebus dubiis re-
 spiritali, qui in hac questione necdum spiritalis est, nec a spiritu satis instructus, ejusdem Spiritus indicio recurrendum esse ad Superiores, ad Doctores, ad Ecclesiam Romanam quasi matricem, ut illa hanc questionem decidat et definiat. Hæc enim plane ad mentem Apostoli spiritalis est, et omnia iudicat per Spiritum Sancti directionem et assistentiam. Hanc enim S. Petro, et in eo successoribus Petri, promisit Christus, *Matth.* cap. xviii, vers. 18; *Luc.* cap. xxi, vers. 32. Hi ergo in rebus spiritalibus sunt, hi que omnia iudicant. *rectus* est de aliis inferioribus, qui licet spiritaliter sint, sæpe tamen Superiorum iudicium exquirere debent: alioqui enim qui spiritalis est, nec patris, nec magistri, nec prelati iudicio stare et parere deberet. Quatenus ergo spiritalis ducitur Spiritus, vel per se docentis, vel ad doctores militantis sequitur, eatenus errare non potest. *Sic* S. Joannes ait eum, qui natus est ex Deo, peccare non posse, quatenus videlicet ex Deo natus, in eo manet. Ita D. Thomas, Anselmus, Ambrosius, Theophylactus, Chrysostomus, *g. d.* Paulus: Vir spiritalis de arcanis fidei mysteriis et rebus passim bene iudicat, et si dubitet, scit quid agere, quos consulere debeat, ut instruatur. Sic Aristoteles, *lib. III Ethic.*, iv: « Vir, ait, bonus recte in omnibus iudicat, et virtuosus est regula et mensura omnium humanorum; » quia scilicet iudicium et affectum habet bene compositum, et conformem rationi et legi, inquit D. Thomas: hic tamen in casibus difficilioribus debet consulere prudentiores et magis legis peritos. Id magis patebit paragrapho sequenti (1).

Spiritalis sequitur ducitur Spiritus, vel ad doctores militantis.

(1) Alii: Is enim qui a spiritu edoctus est, convincere quælibet profanum (nam pro omnia Græcum habet *ἐντα*, *ergo omnia et omnem* significans, vertendum autem *omnem*, tanquam singularis numeri accusativum, ut respondeat voci *nullo* in membro opposito) potest, *ipse autem a nullo convinci* (erroris).

ET IPSE A NEMINE JUDICATUR, — id est redarguitur, condemnatur. Ita Chrysostomus, quatenus videlicet spiritaliter iudicat: alioqui enim et Petrus iudicatus, id est redargutus, est a Paulo, *Galat.* ii, 11. Contra, animalis a spiritali spiritaliter examinatur et iudicatur: licet, ut dixit, non percipiat, nec intelligat: tantum enim toto hoc loco vult Apostolus per spirituales excludere animale et mundanam sapientiam, et conferre ac præferre spirituales animales, qua gloriabantur Corinthii, et cujus imperitum Paulum postponebant Apollo. Unde facile Corinthios vocat animales, quia quærebant docta humane sapientie verba, id est humanam sapientiam et eloquentiam, qualem mirabantur in Apollo; dicitque eos non posse iudicare de spiritalibus, et Pauli sapientia spiritali; se vero et sibi similes viros spirituales iudicare debere tam de sapientia spiritali quam animali, et hoc, et non aliud, vult Apostolus.

16. QUIS COGNOVIT (per se scilicet) SENSUM DOMINI? — Alludit ad *Isaia* xi, 13, ubi pro « quis cognovit? » hebraice est *מי הכין* *mi ticken*, id est quis mensuravit, hoc est, quis plene et adequate perspexit et penetravit spiritum Domini? *g. d.* Cum spiritalis a Deo sit edoctus, ejusque regulas sequatur, hinc quatenus talis est, a nemine iudicari potest (hoc enim quod præcessit probat hic Apostolus); qui enim eum iudicare vellet, deberet spiritum Dei sapientior esse aut major, ut spiritum Dei penetrare et quasi mensurare posset. At quis is est? sane nullus. Ita Chrysostomus. Post tamen et debet sæpe spiritalis iudicari, quia nescitur esse spiritalis in tali re. Unde, cap. xiv, 29: « Prophetæ, inquit, duo aut tres dicant, et ceteri dijudicent. » Imo multi se iactant spirituales, qui sunt animales, uti Anabaptistæ: secus de Paulo, quem omnes habebant pro spirituano. Unde sequitur:

NOS SENSUM CARNIS HABEMUS. — « SENSUM, » id est mentem, intelligentiam, sapientiam Christi, puta spirituales et divinas, non animales et humanam: nostra enim sapientia non Platoni est, non Pythagore, sed Christi, qui sua ipsius dogmata menti nostræ infudit. Ita Chrysostomus.

Animales sapientia animalis nominibus oculi spiritalis.

Vers. 16. *Isaia* xi, 13. *Sicut* hebraice *מי הכין* *mi ticken*.

Potest et debet esse spiritus spiritalis dicant.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Insistit schismati Corinthiorum componendo, per subjectionem et unionem in Christo et Deo.

Unde primo, docet Paulum et Apollo tantum esse ministros Christi, additque: Ego plantavi, Apollo rigavit; sed Deus incrementum dedit.

Secundo, vers. 10, docet Ecclesiam fundamentum esse Christum: videat ergo quisque quid illi superædificet: si enim fenum et stipulam, salvus erit, sic tamen quasi per ignem.

Tertio, vers. 16: Vos, inquit, estis templum Dei; videte ergo ne per schismata illud scindatis et violetis. Ac tandem concludit, vers. 21: Nemo itaque glorietur in hominibus: omnia enim vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei.

1. Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Tanquam parvulis in Christo, 2. lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis; sed nec nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis. 3. Cum enim sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis? 4. Cum enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli; alius autem: Ego Apollo, nonne homines estis? Quid igitur est Apollo? quid vero Paulus? 5. Ministri ejus, cui creditis, et unicuique sicut Dominus dedit. 6. Ego plantavi, Apollo rigavit; sed Deus incrementum dedit. 7. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat, Deus. 8. Qui autem plantat et qui rigat, unum sunt. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. 9. Dei enim sumus adjuutores: Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. 10. Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superædificat. Unusquisque autem videat quomodo superædificet. 11. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. 12. Si quis autem superædificet super fundamentum hoc aurum, argentum, rapides pretiosos, ligna, fenum, stipulam, 13. uniuscujusque opus manifestum erit: dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur, et uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. 14. Si cujus opus manserit quod superædificavit, mercedem accipiet. 15. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem. 16. Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis? 17. Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. 18. Nemo se seducat: si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat ut sit sapiens. 19. Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum. Scripserunt enim: Comprehendam sapientes in astutia eorum. 20. Et iterum: Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt. 21. Nemo itaque glorietur in hominibus. 22. Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive presentia, sive futura: omnia enim vestra sunt, 23. vos autem Christi, Christus autem Dei.

1 et 2. TANQUAM PARVULI IN CHRISTO, LAC VOBIS POTUM DEDI, NON ESCAM. — Apostolus cap. preced., ut tuetur suam auctoritatem, et insipientie atque infantie in dicendo opinionem de se conceptam ex animis Corinthiorum eximeret, dixit se sapientiam loqui inter perfectos; sapientiam, inquam; absconditam, quam nec

oculus vidit, nec auris audivit, sed Deus revelavit: nunc quasi occurrens tacite objectioni, causam dat cur hanc sapientiam non ostenderit apud Corinthios, culpamque a se in Corinthios declinat; quod nimirum ipsi quasi parvuli et carnales tantæ sapientie necdum essent capaces, ac proinde non esca, sed lacte nutriendi.

Corinthii quare non esca, sed lacte nutriendi.

Ubi adverte : « Lac » vocat Apostolus faciliorem, suaviorem et simpliciorum doctrinam de Christi humanitate et gratia ac redemptione, quales convenit catechumenis recens conversis, et adhuc carnalibus ; « escam », id est solidum cibum, vocat perfectionem, robustiorem et de altioribus mysteriis doctrinam, uti de Deo, de Dei spiritu et spiritualibus, de crucis sapientia, potentia, amore, de quibus cap. præced. Ita Ambrosius, Theophylactus, S. Thomas, Anselmus, quem vide hic pro morali : « Idem, ait, Christus homini est lac, per incarnationem ; angelo solidus cibus, per divinitatem : idem Christus crucifixus, eadem lectio, eadem conicio a carnalibus accipitur ut lac, a spiritualibus ut solidus cibus. »

Alludit hic Paulus more suo ad *Isaia* xxviii, 9, ubi dicitur : « Quem docebit scientia, et quem intelligere faciet auditum ? abactatos a lacte, avulsos ab uberibus ; » et ad *Isaia* lv, 1, ubi sic ait : « Omnes sitientes, venite ad aquas, et qui non habetis argentum, proparate, emite et comedite : venite, emite absque ulla commutatione vinum et lac, » *q. d.* ut veritè Chaldeus : Omnes discere, et silim cupiditatis extinguere volentes, venite ad aquas doctrine et gratiæ Christi : ab eo accipite, haurite et bibite spiritum Evangelicum.

Ubi nota : « Vinum » vocat *Isaia*, id quod Paulus hic « escam, » sive solidum cibum, qui symbolice significat sapientiam spiritualem et plenam perfectorum, sicut « lac » significat disciplinam imperfectorum et parvulorum. Hinc olim recens baptizatus, et alba veste indutus dabatur vinum et lac : qui mos, ait Hierosolymus in citatum locum *Isaia*, usque hodie in Occidentis Ecclesiis servatur. Alibi iisdem dabatur lac et mel, teste Tertulliano, lib. I *Contra Marcionem*, cap. xiv, ut significaretur primo, eorum infantia et innocentia in Christo, lac enim utriusque est symbolum. Unde *Homerus*, teste *Clemente*, lib. I *Pædag.*, vi, viros innocentes et justos vocat *γαλακτοπυργοί*, id est, lacte vescentes. Secundo, ut assimilarentur Christo, de quo cecinit *Isaia* vii, 13 : « Butyrum et mel comedet. » Tertio, ut significaretur vite Christianæ suavitas, humilitas et mansuetudo infantilis. Unde et primo Misse sacrificio, quod audebant baptizati in paschate, scilicet Dominica in albis, recitabatur illa epistola B. Petri : « Quasi modo geniti infantes, rationale sine dolo lac concupiscite. » Hinc B. Agnes dicebat : « Lac et mel ex ore ejus suscepit, » teste Ambrosio, *serm.* 90. De hoc lacte fuse disserit *Clemens*, lib. I *Pædag.*, cap. vi.

3. CUM SIT INTER VOS ZELUS ET CONTENTIO, NONNE CARNALES ESTIS ? — Nota : « Carnalis » hic vocatur, qui non tantum naturale sensus et rationis iudicium ; sed etiam carnis, id est sensualitatis et concupiscentiæ, dictamen et impulsus sequitur ; itaque, ut recte advertit S. Thomas, idem est carnalis, animalis, secundum hominem ambulans, scilicet spiritu Dei destitutus, qui sequitur

motus concupiscentiæ, sive nature corrupte.

Ubi nota secundo, hic et ad *Galat.* v, 19, « opera carnis, » id est nature corrupte, non tantum vocari gulam et libidinem (qui proprie sunt in carne), sed etiam zelum, emulationem, contumelias, quæ sunt vitia mentis. Vide dicta *Rom.* vii, 22 et *Galat.* v, vers. 17, *q. d.* Paulus : Vos, o Corinthii, estis carnales, id est contentiosi, quia ut pueri inaniter de dignitate magistrorum contenditis, dum hic sum Paulum, alter sum Apollo præfret et venditat.

3. MINISTRI EIUS, CUI CREDIDISTIS. — Pro cui, græce jam est, *δὲ ὅν*, per quos credidistis.

Et unicuique, — ministrorum scilicet, competit ministerium tale et tantum, quale et quantum cuique Dominus dedit. Ergo in uno Deo gloriosum est, non in ministris Paulo vel Apollo : hi enim non sunt domini, vel auctores fidei vestra, o Corinthii, sed tantum instrumenta, per que operatur Deus. Ita Anselmus, Ambrosius, Theophylactus.

6. EGO PLANTAVI, APOLLO RIGAVIT ; SED DEUS INCREMENTUM DEDIT. — *q. d.* Ego primus Corinthii fidei semina jeci, primus evangelizavi, quæ deinde supervenient Apollo provexit, patet *Act.* xviii, 26. « Sed dedit Deus incrementum, » id est, interius dedit vitam et vigorem gratiæ ad crescendum et adolendum in fide, virtute et christianismo ; hoc enim solus est Dei. Vide Augustinum, tract. 5 in *Joannem*.

Nota : Deus plantans dat incrementum, non quasi speciale et quotidianum augmentum per se. *solus* enim suggerat, ut intelligunt rustici ; sed quia ad crescendum vim et vigorem ipsi naturæ seminibus vel radicibus indidit et conservat, id est, quasi continuo indit et instillat (conservatio enim divina non est aliud quam primæ creationis, vel actionis divinæ continuatio) etque cooperatur ; et quia pluviam, æstum, ventos, aliaque ad fruges opportuna sua dispositione regit ac temperat, quorum contemperatio meliori vel minori, nisi, vel meliori vel minori nascitur fructus. Pari modo semeres habet in semine verbi Dei, ejusque masse, fructu et profectu in mentibus hominum.

Hinc patet primo, exteriorem concionem, vocationem, exempla, miracula non sufficere ad conversionem et vitam spirituales inchoandam, vel promovendam. Secundo, hinc Prosper, lib. II *de Vocat. Gent.*, cap. vi et viii, probat, quod, licet omnes æqualiter eandem concionem audiant, alii tamen parum, alii vero multum ex ea proficiant, illi nimirum, quos Deus peculiari interna motione afficit, et quorum corda tangit, ut vitam mutant vel serio proficiant in melius. Unde illi tam concionatores, quam auditores in concione plurimum proficiunt, qui pro hac motione Deum sedulo precantur.

7. NEQUE QUI PLANTAT EST ALIQUID, NEQUE QUI RIGAT ; SED QUI INCREMENTUM DAT, DEUS. — *q. d.* Agricola qui plantat et rigat, parum est, parum

Vita mentis vocatur etiam opera carnis.

Deus principis etiam creator instrumentum

Vers. 8. Cooperatio merita in Evangelio.

Merita laborum operum.

Vers. 9. Cunctis interiori Agnitioni.

affert, et quasi nihil præ Deo ; nam tantum exterius agit, et quidquid agit, accipit a Deo agitante in instrumentum Dei : Deus autem, per se interior, ut principale agens, operatur, vimque et vigorem crescendi sufficit et suggerit : actio enim tribuitur principali agenti, et maxime causæ primæ, vide *Can.* 13 et 36 : ita S. Thomas, Theophylactus, et pulchre S. Augustinus, tractatu 7 in *Epist.* I Joannis : « Ministeria forinsecus, inquit, adjutoria sunt et admonitiones : cathedram tamen in celo habet, qui corda docet ; sic sunt hæc verba que forinsecus dicimus, quomodo est agricola ad arborem. Forinsecus enim agricola operatur, quia adhibet aquam diligentiamque agriculturæ, sed tamen poma non format ; » sed ea format Deus cum arbore concurrens, arborique vim poma gignendi indens et suggerens. Pari modo parum facit concionatoris vox ; sonat enim tantum exterius ; sed Deus est, qui cum ea concurrens interius, per gratiam suam animam illuminat et convertit.

8. QUI PLANTAT ET QUI RIGAT, UNUM SUNT. — « Unum sunt, » officio scilicet et ministerio, inquit S. Thomas, Anselmus et alii, id est, æque omnes sunt ministri, *q. d.* Ergo unus præ alio, puta Paulus præ Apollo, non est contemnendus ac extollendus. Rursus, ergo omnes eadem charitate et unione complecti debetis, non autem propter eos facere schismata : licet enim in se diversi sint, omnes tamen unum idemque officium obeunt, unumque sunt in Christo, qui odit schismata, amat unionem, suosque ministros, licet debiles, fovet ac tuetur, eosque non ut homines, sed ut suos vicarios ab omnibus coli, et in honore ac pretio haberi vult.

UNUSQUISQUE AUTEM PROPRIAM MERCEDEM ACCIPIET SECUNDUM SUUM LABOREM. — Locus hic clare docet merita honorum operum : ubi enim merces est, ibi et meritum est. Hæc enim sunt correlativa.

Nota : Non dicit, quisque recipiet mercedem secundum fructum quem fecit, sed « recipiet secundum laborem ; » quia fructus non est in nostra, sed Dei dantis incrementum, manu. Itaque integrum laboris premium essentialiter habebis ex concione, vel instructione tua, licet nullus sequatur fructus, nullus hæreticus vel peccator convertatur ; imo sæpe mojus, quia difficilis est et magis arduum concionari, tibi nullus vel exiguus appareat fructus, quam tibi concioni multi applaudunt, vel ex concione proficiunt.

9. DEI ENIM SURUS ADJUTORES. — « Ingens hæc, angelica, imò divina est dignitas, ait S. Dionysius, *De Celest. Hierarch.* cap. iii, Dei cooperatores fieri in conversatione animarum, divinantque in se operationem palam cunctis ostendere. »

Dei (non autem Pauli, vel Apollo, ut in his gloriari possitis) AGRI CULTURA ESTIS. — Persistit in metaphorâ agricoltæ. Agricola primarius est Deus, famuli sunt Paulus et Apollo : ager sunt Corinthii, semen est gratia, fructus sunt bona opera :

Deus colit interius per Spiritum, Paulus juxta præ exteriori per vocem. Ita Anselmus.

DEI AEDIFICATIO ESTIS. — Idem dicit alia metaphorâ aedificii et architecti : primus enim architectus est Deus ; secundus et minister, est Paulus ; aedificium est Ecclesia, et quevis anima Christiana. Ita Anselmus.

Nota. Hebreos et Syros gradere metaphoris et parabolis, easque miscere et conglomerare, atque ab una ad aliam transilire.

10. SECUNDUM (id est per) GRATIAM DEI, QUE DATA EST MIHI, UT SAPIENS ARCHITECTUS FUNDAMENTUM POSUI. — *q. d.* Non me est hæc fabrica, non memum est hoc opus Ecclesie Corinthiæ ; licet enim ego quasi architectus prima illius fundamenta evangelizando jecerim, tamen quidquid ego in ea feci et perfeci, non meis, sed gratiæ Dei viribus effecti : tota hæc Ecclesie vestra fabrica non mihi, sed gratiæ Dei tribuenda est.

11. FUNDAMENTUM ENIM ALIUD NEMO POTEST PONERE, PRÆTER ID QUOD POSITUM EST, QUOD EST CHRISTUS JESUS. — To enim dat causam præcedentium, *q. d.* Fundamentum Ecclesie vestrae ego posui : Apollo et alii videant quod illi superedificaverint, non autem quid de novo fundent. Nam non est quod in fundamento collocando occupentur : illud enim ego posui ; et aliud ab eo non negui, cum hoc fundamentum sit ipse Christus Jesus.

Fundamentum ergo Ecclesie, et conjunctus in ea anime fidelis, est Jesus Christus, id est, fides in Christum Jesum Salvatorem nostrum, ac præsertim fides viva per charitatem, super quam ego vos edificavi. Ita Anselmus et S. Gregorius, lib. VII, *epist.* 47. Hoc sensu solus Christus est Ecclesie fundamentum, puta fundamentum fundamentorum, ut ait S. Augustinus in *Psal.* lxxxvii, vers. 1, quod scilicet seipso consistit, omnia sustinet, etiam Petrum. Alio sensu Petrus est fundamentum Ecclesie, idque secundarium, quia scilicet ipse firmus est in fide, ut publice errorem docere non possit, sed alios semper in ea confirmet et illuminet. Ita S. Thomas et passim DD. Catholici. Simili sensu non solus Petrus, sed omnes Apostoli vocantur fundamenta Ecclesie, *Psal.* lxxxvi, vers. 1, ubi dicitur : « Fundamenta ejus (Sionis, id est Ecclesie) in montibus sanctis ; » et Joannes, *Apocal.* xxi, vers. 19, duodecim Apostolos collocat et nominat fundamenta Jerusalem, sive Ecclesie cælestis.

12. SI QUIS SUPERÆDIFICAT SUPER FUNDAMENTUM HOC, ACRUM, ARGENTUM, LAPIDES PRETIOSOS, LIGNA, FOENUM, STIPULAM, 13. UNSCUIUSQUE OPUS MANIFESTUM ERIT : DIES ENIM DOMINI DECLABIBIT, QUI IN IGNE REVELABITUR. — Est metaphorâ a domo per ignem conflagrante, que si ex auro et lapidibus pretiosis constructa sit, igne non leditur ; sin ex ligno et stipula, arditur.

Ubi obiter adverte, per lapides pretiosos hic intelligi marmoreos, porphyreticos et similes, non autem adamantes et gemmas : non enim ex his

Hebraei et Syri faciunt metaphoris.

Vers. 10.

Fundamentum Ecclesie et anime fidelis est Jesus Christus, id est, fides Christi viva per charitatem. Petrus secundarium fundamentum in fide Ecclesie.

Per ignem hæc pretiosos intelliguntur.

ex illis, construi solent domus nobilium et principum: quemadmodum de Roma gloriabatur Augustus Caesar: « Accepi civitatem Interitiam, relinquo marmoream. » Sensus ergo Apostoli est, q. d. Si oriatur incendium, domus ex marmoreis et auro structa, illo non ledetur, sed magis clarescet: vicina vero domus de ligno et stipulis conflabitur; et qui eam inhabitat, elabetur quidem, sed ambustus; ita si quis Christianorum, presertim Doctorum et Preadicatorum Evangelii (de his enim egit hactenus a vers. 4, et de hisce potissimum hic agi, patet conferenti vers. 6 et 10: ita Ambrosius et Anselmus), fidei Christi superedificet aurum et argentum, id est opera sancta (ita Theodoretus et Theophylactus), ac presertim doctrinam sanam, et proficuum et sanctam: hic mercedem accipiet. Ita Ambrosius, Anselmus et S. Thomas, quem vide: « Aurum, ait ipse, est charitas; argentum, sapientia et contemplatio; lapides pretiosi, autem virtutes alia; » e contrario lignum, fenum, stipulae sunt peccata, non gravia illa et mortalia, ut vult Chrysostomus, Theophylactus et Turrianus, lib. IV Contra Magdeb. xiii (haec enim aes sunt et plumbum, ut notat S. Augustinus Enchiridii cap. LXVIII, Anselmus et S. Thomas; nec etiam superedificatur, sed obrunt et destrunt aedificium, scilicet fidem vivam, que meretur mercedem a Christo; sed levia et venialia, quibus scilicet mens adhaerescit ad vana, v. g. ad carnis commoda, nugae, vanam gloriam.

Proprie vero ad mentem et scopum Apostoli, lignum, fenum, stipula, est doctrina incerta, frivola, pomposa, phalerata, curiosa, inutilis. Ita Ambrosius, S. Thomas, Theodoretus, Anselmus. Qui enim haec superstruit fundamento fidei Christi, hic salvus erit; sic tamen quasi per ignem, ut ait Paulus, vers. 48.

Nota: Hoc vers. et vers. 10 digreditur Apostolus, transiitque a Corinthiis ad eorum doctores, ac tacite monet Apollo et alios Evangelii praecones, maxime eloquentes, quibus periculum est a vanitate, ut eam caveant et pure veritatis sint magistri, ne, si secus faciant, igne hoc explari debeant; nam aliquos tales fuisse Corinthi, eosque contentione et schismatis fuisse causam vel occasionem, satis insinuat Apostolus tum hic, tum cap. seq., vers. 6, 10, 15, 18, 19, ut ibi dicam.

13. DIES ENIM DOMINI. — Graece tantum est ἡμέρας, illa dies, scilicet albo, vel atro signanda lapillo, id est, dies iudicii, maxime universalis; quia haec in igne revelabitur. Illa enim Domini, jam nostra est dies, ait Anselmus, Theodoretus, Ambrosius, S. Thomas. Et patet II Timoth. iv, 8, ubi ait: « Quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex; » et II Timoth. i, vers. 12: « Potes esse servare depositum meum in illam diem; » haec epist., cap. v, vers. 5: « Ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi. » Quibus aliisque locis per illam diem antonomastice intelligitur diem celeberrimum iudicii universalis.

Nota, sub hac die iudicii universalis, etiam diem particularis iudicii accipi. Est enim unum et idem utriusque iudicium, eademque utriusque sententia.

IN IGNE REVELABITUR. — Quæres, quis hic ignis? de eo enim tria hic dicit Apostolus: primo, quod dicitur Dominus in igne revelabitur; secundo, quod cuiusque opus probabit; tertio, quod edificantes lignum, fenum, stipulam per illum transibunt, salvique erunt, « sic tamen quasi per ignem. »

Multi veterum, ut Origenes, hom. 14 in Luca; Ambrosius, in Psal. xxxvi; Lactantius, lib. VII, cap. xxi; Basilus, in Isaia iv; Rupertus, lib. II in Genesim, cap. xxxii, accipiunt ignem verum, quem putant omnes animas, etiam Petri et Pauli, in eorum euntes transire debere, ut, si impare sint, per eum purgantur; sive is sit conflagratio in fine mundi, sive purgatorius sub terra, sive alius in aethere. Nam Beda, lib. III Hist., xix, ait S. Furseum vidisse in via ad oculum maximo ignis, per quem necessario transeundum erat. Sed haec sententia, licet non sit damnata, nec eam reprobare audeat Bellarminus, lib. II De Purgatorio, cap. i, caret tamen fundamentum. Nam hic locus Apostoli, quo solo ejus auctores nituntur, alium habet sensum. Visio illa Fursei visio tantum fuit, quæ per speciem corpoream ignis, spirituale Dei iudicium, penasque futuras hominibus carnalibus representaret, ut inferius declarabo.

Secundo, S. Chrysostomus et Theophylactus quos secuti sunt Graeci in Concilio Florentino, respondent esse ignem inferni, in quo peccator manebit salvus, id est vivens et incorruptus, ut semper puniatur. Sed hoc est contortum: salvum enim esse, ubique in Scriptura significat esse incolumem et felicem, non autem vivum manere in penis. Ita omnes alii interpretes et Patres Latini initio Concilii Florentini.

Ubi nota: Licet Chrysostomus hunc locum de inferno intelligat, non tamen negat esse Purgatorium, ut falso asseruit Marcus, Archiepiscopus Ephesinus, in Concil. Florent., imo illud disertè conlatur hom. 32 in Matth., et hom. 3 in epist. ad Philipp., et hom. 4 in epist. ad Hebraeos, et alibi; quibus locis hortatur fideles ut orent pro fidelibus defunctis in Purgatorio existentibus: pro illis enim qui sunt in inferno, ubi non est redemptio, non est orandum.

Tertio, haeretici respondent hunc ignem esse ignem tribulationis hujus vite (quod etiam insinuat Anselmus et Gregorius, IV Dial., xxxix, et S. Augustinus in Psal. xxxvii, qui tamen etiam de Purgatorio accipiunt), vel confusionis, quam ipsi committuntur Spiritum Sanctum in vita, vel in morte, illustratione sua injicere Sanctis, qua, verbi gratia, ut ipsi aiunt, SS. Bernardo, Francisco, Dominico in morte demonstravit: quos errores de monachismo, Missa, confessione, et eos agnoscerent et retractarent.

Sed hoc fingitur gratis, nec talis extat retractatio horum aliorumque Sanctorum in morte, imo potius constans exhortatio ad suos, ut in vita monastica persistant et proficiant.

Adde, multos subito esse mortuos, et etiamnum mori quosdam in somno et dormientes, qui peccatis venialibus inquinati decedunt: ubi hi purgantur? non utique in caelo, quia nihil coinquatum intrabit in illud, Apoc. xxi, 27; non in inferno, quia hic est locus damnatorum: ergo in purgatorio. Post hanc vitam enim non est locus solitæ misericordiæ et condonationis, sed justitiæ et justæ satisfactionis, vel potius satisfactionis; ne quis dicat Deum sic mortuis gratis remittere peccata, id est omnem culpam et penam.

Denique dies mortis non dicitur dies Domini, sed dies iudicii: nec ignis significat illam confusionem, sed verum ignem.

Objicit Calvinus: lignum, fenum, stipula capiuntur metaphorice; ergo et ignis. Respondeo negando consequentiam; quia patet diem Domini igne proprie dicto revelandum esse, ut mox pluribus demonstrabo.

Quarto, Sedulius, Lyranus, Cajetanus, Theodoretus, Ambrosius, ignem hunc esse vultum strictam et acre examen divini iudicii, puniens peccata post mortem per ignem; aut, ut Bellarminus, esse ignem partim Purgatorii, partim iudicii, q. d. Sicut peccatorum opera sunn habebunt ignem examinis, sic et ipsi male operantes suum habebunt ignem, sed ultionis in Purgatorio. Figurata enim et analogice ignis vocatur ipsum examen et iudicium, quia instar ignis purissimum, sincerissimum, celerrimum, efficacissimum erit, Malach. iii, 2; Hebr. xii, 29. Sed verba Apostoli cum non nisi ignem sonent, et ingenientur secundo et tertio, plane et propriè significare videntur ignem verum et univocum, atque unum eundemque, non metaphoricum, asquivocum et varium.

Hic ergo primo, certum est hunc locum intelligi de igne purgatorio. Ita Concilium Florentinum, Ambrosius, Theodoretus, S. Thomas, Anselmus hic, et passim Patres Graeci et Latini, quos fuse citat Bellarminus et Salmeron hic, in fine disp. vi. Estque haec traditio et sensus communis Ecclesiae et doctorum, licet verba in particulari alii aliter explicant, et Purgatorio adaptent.

Dices: Si Concilium Florentinum intelligit hunc locum de igne purgatorio, ergo de fide est, de eo intelligi debere, et consequenter de fide est non tantum esse Purgatorium, sed et in eo igne animas purgari.

Respondeo: Nego consequentiam; quia licet Patres Latini in Florentino Concilio ita intelligant, ac consequenter certum sit esse ignem purgatorium, noluerunt tamen definire quasi de fide esse ignem, sed tantum esse Purgatorium; idque ne Graecos offenderent, qui concedebant quidem Purgatorium, negabant tamen in eo esse ignem,

sed dicebant esse locum obscurem, et laborum plenum.

Dico secundo: ignis de quo Apostolus hic agit, proprie est ignis conflagrationis mundi. Patet, quia erit in die Domini, id est iudicii extremi: hic autem dies passim in Scriptura describitur per ignem, quo conflabitur mundus: ut Psal. xcvi: « Ignis ante ipsum praecedet; » II Thesal. i, 8, dicitur iudex Christus revelandus « in flamma ignis. » Idem dicit Joel, cap. ii, 3; et S. Petrus, epist. II, cap. iii, vers. 12; et Ecclesia cum canit: « Qui venturus est iudicare vivos et mortuos, et saeculum per ignem. » Hic enim ignis simul erit conflagratio mundi et simul probatorius et purgatorius eorum qui tunc vivent: ita passim Theologi; eritque praevius, imo comes et licet Christi iudicis; et si non omnibus (v. g. puris omnino: hoc enim nimis durum videtur, ut recte advertit Franciscus Suarez), certe impuris mortem et penam afferet, aerem magis vel minus pro meritis cuiusque: damnatos deinde secum hic ignis in infernum convolvat, et sic dicitur, quod « dies Domini in igne revelabitur. » Quod licet (Ecumenius refert ad opus, quod sequitur, q. d. Revelabitur, et utique sequens opus probabit ignis; alii vero referant ad Dominum, quasi dicant: Dominus revelabitur in igne, quia dies non tam revelari videtur, quam alia omnia revelare: tamen melius dicitur, quod ipsa dies revelabitur, quod sit Domini, id est per ignem apparebit quod sit dies divina ultionis et iudicii.

Petes: Quomodo hic ignis purgat opera? quomodo jam transierunt, et non sunt?

Respondeo: Quia Scriptura sic loquitur, quod opera bonorum et malorum sequuntur eos, quasi adhuc homini post mortem adsint et insint, quia scilicet reatus eorum manet in homine, quo hominem obligant ad penam, vel praemium.

Petes secundo: Quomodo opera dicuntur ardere?

Respondeo: Dupliciter; primo, metaphorice, quia comparantur stipulae, quæ proprie ardent; opera vero ardent metaphorice, id est puniuntur, reprobantur, abolentur, ut lignum quod igne consumitur.

Secundo, metonymice, quia ipse operans propter opera sua ardet et uritur.

Ubi nota: Ulitur haec metaphora et metonymia Apostolus, ut persistat in metaphora aedificii, quam cepit a vers. 9 hucusque, et quia alludit ad ignem conflagrationis, qui omnia aedificia mundi comburit. Homo enim operibus suis sibi quasi aedificium aedificat, sicut bombyces et cruceo serico quod nent, folliculos, quasi domos sibi faciunt, quibus se involvunt, ut si folliculum aduras, bombyces aduras, et contra: ita hic metaphorice opus, quasi aedificium adurit, quia ipse operans et aedificator, cui opera adherent et quasi inherant, adurit. Adde opera dici exiri potius, quam operantem, quia operans non

superedificet aurum et argentum, id est opera sancta (ita Theodoretus et Theophylactus), ac presertim doctrinam sanam, et proficuum et sanctam: hic mercedem accipiet.

Lignum, fenum, stipula sunt peccata venialia.

Lignum, fenum, stipula ad mentem Apostoli est doctrina incerta, et frivola, pomposa, phalerata.

Dies Domini est iudicium universale.

Nota. sub hac die iudicii universalis, etiam diem particularis iudicii accipi.

Prima sententia.

Potesse aliquid esse in inferno, ut si sit conflagratio in fine mundi, sive purgatorius sub terra, sive alius in aethere.

Vult Furseum vidisse in via ad oculum maximo ignis.

Sententia concilii Florentini.

Prima sententia: Concilium Florentinum intelligit hunc locum de igne purgatorio.

Solutio objectionis contra hunc locum.

Conflagratio mundi: ignis hunc ignem proprie esse conflagrationis mundi.

Quomodo dies Domini in igne revelabitur?

Quomodo hic ignis purgat opera?

Quomodo dicuntur ardere opera?

Potesse simul declarari quomodo opera metaphorice ardeant.

* Exurit, sed salus fit, sic tamen quasi per ignem: operum autem reatus hoc igne exurit et aboletur.

Petes tertio: Quomodo aurum et argentum, id est bona opera, hic ignis probat?

Quomodo hic ignis probat bona opera?

Canones prohibent matrimonia quibusdam sacerdotibus. S. Cane... gaudis suam castitatem ferro candente nita illasi, probantur.

Dices: Quomodo ignis uniuscujusque opus probat? Paulus enim, et omnes jam mortui, non experiuntur ignem conflagrationis mundi.

Respondet: Quia Paulus ita loqui solet, quasi sibi et suis instet dies mundi ultimus, et hic ignis, si scilicet stimulet omnes, ut se parent ad istum diem, quasi incertum et vicinum.

Adde: Ille ignis erit purgatorius totius mundi, et omnium que sunt in eo, adeoque si quid in aliquo olim mortuo necdum sat purgatum esset, id ab illo igne invaderetur et expiaretur, et sic unusquisque, etiam olim mortui, opus hic ignis manifestabit; erit enim ultima haec totius mundi proba et expiatio.

Concluditur. Dico tertio: Sicut sub die Domini intelligit Apostolus diem mortis, et sub judicio extremo intelligit particularem, quasi unum et idem; ita a pari sub igne, Christum judicem ad universale iudicium comitatur, et purgator quidquid illo tempore purgandum restabit, proportionaliter intelligi vult ignem, quo statim animae purgantur post mortem. Per hunc ignem ergo intelligit ignem Purgatorii.

Nec obstat, quod ignis conflagrationis sit ante mortem, ut multi volunt, quia post mortem esse debere; expiabit enim totius vitae et mortis peccata; sed esse nequit post mortem, ita ut mortuos purget; quia mortui tunc a morte statim resurgunt et rapiuntur ad iudicium.

Probat. Adde, si quis ante mortem non satis eo purgatus esset, post mortem eodem igne, quasi purgatorio, plene expiabitur. Probat hanc sententiam, quia loquitur Apostolus presentibus, qui vere ignem conflagrationis non erant visuri, sed suum purgatorium hic post mortem, aequo ut illi in morte habituri. Cur enim hi magis quam illi sint immunes ab igne, si aequo illum sunt meriti?

Secundo, quia Graece est κατακαύσεται, id est reprobabitur, scilicet in praesenti, dies Domini, puta in presenti vita cum morimur.

Tertio, quia uniuscujusque opus hoc igne Purgatorii expiabitur, cum igne conflagrationis tantum expiandum sit eorum opus, qui tunc vivunt.

Quarto, quia de igne Purgatorii hunc locum accipiunt omnes Catholici Patres, et Doctores Latini et Concilium Florentinum, initio, estque consensus et traditio Ecclesiae.

Quinto, quia hoc proprie est opus Purgatorii, probare scilicet et purgare, et de eo propriissime dicitur, quod «salvus erit,» sic tamen quasi per ignem: salvus, inquam, statim a morte, cum plene purgatus ex purgatorio evolabit in caelum, ante ignem conflagrationis et diem Domini.

Sicut ergo igni conflagrationis recte competit, quod ait Apostolus, quod per eum dies Domini reveletur: sic igni Purgatorii proprie competit, quod uniuscujusque opus probat, et quod justus qui peccavit, salvus erit, sic tamen quasi per ignem.

Addo graves Theologos, ut Franciscus Suarez, III part., tom. II, disp. LVII, sect. 1, negare ignem conflagrationis homines occisurum et purgaturum, sed tantum post resurrectionem, in ipso generali iudicio, ignem illum fore, ad terrorem et raptum damnandum, et ut post iudicium mundum exurat et renovet; dicit tamen subinde, quod bonos probat et purgabit, quia testis erit Christo ferenti sententiam innocentiae et purgationis antea factae in igne Purgatorii: ergo magis certum est probationem, de qua hic agit Apostolus, futuram per ignem Purgatorii, quam per ignem conflagrationis mundi.

Totus ergo hic Apostoli locus de die iudicii, tam particularis, quam universalis, deque igne tam Purgatorii, quam conflagrationis mundi intelligendus est.

Petes primo, cur haec ita commiscet Apostolus, ut mixtum loquatur de utroque iudicio et utroque igne? Causa est, primo, quia sicut unum et idem erit utrumque iudicium, puta universale et particulare, ita quasi unum et idem est ignis Purgatorii et conflagrationis mundi: hic enim mundum, ille homines purgat; et ignis Purgatorii ad ignem conflagrationis, quasi ad universale mundi purgatorium, tanquam pars ad totum ordinatur, in eumque desinet, et forte commutabitur; ut idem numero ignis, qui jam est Purgatorii, Purgatorio desinet et finito in fine mundi, fiat ignis conflagrationis.

Secundo, quia ita loqui solet Apostolus de die iudicii universalis, ac et statim a morte et iudicio particulari instet et imminet, ac consequenter perinde ac si ab igne Purgatorii mox transeat ad ignem conflagrationis et consummationis mundi; idque ut omnes ad illum diem tam terribilem sancte et pie vivendo se comparent. Id patet I Thessal. IV, 13; II Cor. XI, vers. ultimum; II Corin.

cap. V, 1, 3, 4. Pari modo Propheta saepe, et Christus ipse, Matthaei XXV, mixtum loquuntur de typo et antitypo, puta de excidio urbis Ierusalem et de excidio orbis totius, quasi de uno eodemque excidio, et quasi post excidium urbis Ierusalem mox secuturum sit excidium orbis; adeo ut ita revera futurum, tunc cum haec diceret Christus, putarent Apostoli, licet postea melius edocti contrarium senserint et docerint.

Petes secundo: Quomodo iudicio particulari applicari potest, quod ait Apostolus, «quia in igne revelabitur?» Quis ignis assistet Christo iudici in iudicio particulari, ut probet et declarat ejusque hominis opera?

Respondet: Christo in iudicio particulari assistet ignis Purgatorii, quia Christo iudici ad manum paratus adest, ut probet, puniat et purget ejusque opera.

Notanda enim est prospopoeia, qua utitur hic Apostolus, dum hoc examen et probationem tribuit igni Purgatorii; quasi ignis hic esset assessor iudicis Christi, coram quo omnes mortui transire debeant, tanquam milites coram suo duce, ut ab eo lustrantur, ut si quos ineptae et impuros viderit, corripiat et purget. Facit autem hoc Apostolus, primo, ut persistat in metaphora auri, et conflatarii, qui per ignem omnia probat et purgat; secundo, ut apta proportione respondeat ignis hic purgatorius igni conflagrationis et purgationis mundi, ad quem primario, ut dixi, respicit, dum ait: «Dies Domini in igne revelabitur.»

Ubi nota: Sicuti dum Prophetae et Christus typum cum antitypo commiscet, mixtumque loquuntur, verbi gratia, de Salomone et Christo, de excidio urbis et orbis, quaedam quae magis ubi, puta typo; quaedam quae magis alteri, puta antitypo, conveniunt, commemorant: ita facit et Paulus hic; nam quod ait: «Dies Domini in igne revelabitur,» magis convenit igni conflagrationis mundi; quod vero addit: «Uniuscujusque opus quale sit, ignis probat, et ipse salvus erit, sic tamen quasi per ignem,» magis convenit igni Purgatorii, ut patet ex dictis.

Ignis ergo Purgatorii Christo iudici in particulari iudicio paratus adest et assistit, tanquam explorator, licet, carcer et vindex, ut singulorum opera examinet, scilicet bonorum aurea opera intacta relinquendo, aliorum vero lignum, fenenum, stipulam, quasi sibi proportionata corripiendo, urendo, puniendo, eo modo quo dixi conclusionem secunda; et ita «detrimentum» quisque «patiatur,» Graece κατακαύσεται, id est pena multabitur, operans, ita tamen, ut salvus fiat per ignem, et sic in die obitus et iudicii particularis cuique revelabitur hic ignis. Et hoc significat dicta visio Fursel: cum enim ipse quasi mortuus videret ignem sibi appropinquantem, dixit angelo suo: «Domine, ecce ignis mihi appropinquat. Respondit angelus: Quod non accendisti, non ardebit te. Licet enim terribilis et grandis

rogus videatur, tamen iuxta meritum operum singulos examinat, quia uniuscujusque cupiditas a hoc igne ardebit. Sicut enim quis ardet in corpore per illicitam cupiditatem, ita solutus a corpore ardebit per debitam penam.»

Sensus ergo totius hujus loci est, q. d. Paulus: Vide, o Apollo, videte, o magistri, videte, o Corinthii, quid doceatis, quid discatis, an fenenum, an vana, an ventosa, an curiosa, an terrena; quia ignis Purgatorii Christo iudici quasi explorator assistens, probabit ejusque opus et doctrinam, statim post mortem, in iudicio particulari; et consequenter ignis conflagrationis mundi, in quem desinet ignis Purgatorii, in iudicio generali declarabit opus ejusque igne Purgatorii probatum et purgatum esse, ut in iudicio hoc, coram toto mundo appareat, quale fuerit; adeoque si quod opus necdum plene probatum sit igne Purgatorii, id ipsum igne conflagrationis mundi probabitur et purgabitur: erit enim haec ultima mundi proba.

IPSE SALVUS ERIT, SIC TAMEN QUASI PER IGNEM. — Perperam Isidorus Clarus verit ex Graeco, «ipsum, scilicet, fundamentum salvum erit.» Licet enim βασιλις, id est fundamentum, sit masculini generis, ut congruere possit cum ἀνὴρ, id est ipse; tamen id hinc loco et menti Apostoli non convenit. Vult enim Apostolus hac similitudine ostendere, igne puniendus esse doctores, qui fidei Christi vana et curiosa superaedificant.

Rursum, «mercedem accipiet, non ad fundamentum, sed ad doctrinam referri debet, ut patet. Ergo et quod illi opponitur, scilicet, «ipse salvus erit, sic tamen quasi per ignem,» a doctorem pariter, sed vana aedificantem et docentem, referendum est.

Nota: To quast signum est veritatis, non similitudinis, ut et Joannis I, 14: «Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre,» id est vidimus eam gloriam Christi, quae decebat vere unigenitum Patris; et alibi saepe.

Secundo, potest quasi esse nota similitudinis, q. d. Salvus erit sicut is, qui ex incensa domo elabatur, et transit ambusus per ignem, ut dixi vers. 12. Hinc patet ergo esse Purgatorium, et esse ignem. Unde Chrysostomus, homil. 69 ad Popul.: «Stauerunt, ait, Apostoli, ut in Missae sacrificio oretur pro defunctis.» Et Dionysius Areopagita, cap. VII, part. III Eccles. Hierarch., tradit has orationes, easque ait se accepisse ab Apostolis. Nam, ut S. Augustinus in Psal. XXXVII ait: «Quia dicitur, Salvus erit, hinc ignis ille contentur; sed gravior erit, quam quidquid homo pati potest in hac vita.» Et S. Bernardus, De obitu Humberti: «Quod hic neglectimus, illic centupliciter reddemus.»

Unde ignem Purgatorii multi volunt eundem esse cum igne inferni, cui vicinum est Purgatorium, sed ab eo differentem, quod hic aeternus sit, ille temporarius. Ex quibus prudenter concluditur

ait Anselmus: « Si propter tormenta vitanda hic regi paremus, pareamus voluntati Dei, ut ignem illum acerbiorum omnibus tormentis evadamus. » Et S. Chrysostomus, homil. 3 De Penit. : « Penitentia, inquit, tempus nunc est, preoccupet penitentiam penam, preoccupemus faciem ejus in confessione: rogam peccatorum extinguamus, non jam aquis multis, sed paneis lacrymis. » Sane satius et suavius est purgari fonte quam igne: satius est in Purgatorio penitentiae per totam vitam degere, quam in Purgatorio ignis per annum commorari.

Tropologie: Totum hunc locum apposite tractat S. Bernardus, serm. De ligno, fano et stipula: « Fundamentum, inquit, Christus est, lignum fragile est, fenum molle, stipula levis. Lignum sunt, qui fortiter incepterunt, sed fracti non renouantur. Fenum sunt, qui fugienda mollitia tepescunt, nec summatae digiti (ut dicitur) labores arduos attingere volunt. Stipula sunt, qui levitatis motibus exsufflati, nunquam in eodem statu permanent. Et timendum quidem est de istis, sed non desperandum: quia si in fundamento Christus habuerint, hoc est in hac via vitam finirent, salvi erunt, sic tamen per ignem. » Deinde ignem hunc non literaliter, sed tropologie explicat: « Ignis, inquit, tria habet, fumum, lucem, ardorem. Fumus excitat lacrymas, lux vicina illuminat, ardor adurit. Ita et qui ejusmodi est, fumum, hoc est amaritudinem in mente habere debet, quia tepidus est, quia remissus est, quia levis, quia ordinem quantum in se est subruit et perturbat. Sed et lucem in ore, ut qualis est in mente, talem se in confessione et dicat et plangat; ut et linguam acuat conscientia, et conscientiam arguat lingua. Necesso est quoque ut ardorem sentiat in corpore, id est penitentiae tribulationem, et si non multimodam, aliquam tamen. Putas quia sic compunctos corde, ore confessos, corpore fatigatos abjicit, qui omnes homines vult salvos fieri, et neminem vult perire? » Denique de aliis subdit: « Sunt et alii qui medicant super fundamentum hoc aurum, argentum et lapides preciosos, qui vehementer incipiunt, vehementius proficiunt, vehementissime perficiunt, non attendentes quid caro possit, sed quid spiritus velit. »

46. NESCITIS QUAE TEMPLUM DEI ESTIS. — Respicit et reddit Apostolus ad vers. 9: « Dei edificatio estis, » q. d. Estis edificium non hominis, sed Dei, ac consequenter non profanum, sed sanctum, puta templum Dei, in quo Deus habitat per fidem, gratiam, charitatem et dona sua. Ita Anselmus et alii passim. De templo hoc plura dicam II Cor. vi, 16.

Quomodo anima dedicetur Deo in templum, vide S. Bernardum, serm. I De Dedic. Eccles., ubi ait: « Quinque sunt in dedicatione, aspersio, inscriptio, inunctio, illuminatio, benedictio; hæc et in anima spiritualiter fiunt: quæ fuse deinde explicat.

Nota: Hactenus egit Apostolus de his Doctoribus et fidelibus qui superedificant edificium sancto, id est templo: jam de illis agit, qui eventunt illud; unde subdit:

47. SI QUIS AUTEM TEMPLUM DEI VIOLAVERIT, DISPERDET ILLUM DEUS. — Pro « si quis violaverit, » græce est *phigai*, id est *corruptum vel vitiat*, ut legit Tertullianus, scilicet per mortalem superbiam sapientie animalis et humane, per novam, erroneam et pestiferam doctrinam; per schismata, uti vos facitis, o Corinthii, inquit Anselmus; et qui quovis alio modo Ecclesiam, vel animam fidem, quæ est templum Dei, corrumpit, hunc disperdet Deus. Loquitur Apostolus maxime de corruptione, quæ fit docendo et persuadendo falsam doctrinam, superbiendo, aliis invidendo, schismata concitando. De doctoribus enim uti cepit, ita et finit hoc caput. Patet ex seq. q. d. Ille corruptor non salvus erit per ignem, sed in igne eterno ardebit.

48. SI QUIS VIDETUR INTER VOS SAPIENS ESSE IN HOC SEculo (sapientia scilicet et eloquentia seculari, rhetorica, philosophica, mundana, terrena, ideoque quasi sapiens superbiat, et ex fastu alios despiciat), STULTUS FIAT, ET SIT SAPIENS. — « Stultus, » nimirum humilitatis fideique, et crucis Christi stultitia, de qua dixi cap. I, vers. 21 et seq., coram mundo; quoque tamen coram Deo vera et sola est sapientia, ait Anselmus. Cum enim sapientia hujus mundi stultitia sit apud Deum, et contra, sequitur nos non posse aliter vere sapere, nisi secundum mundum stulti videremur, tamen quasi pueri, imo quasi stulti subdamus nos fidei, discipline, cruci et obedientie Christi. » Ita tres magi Puerum adorantes in præsepio, inquit S. Bernardus, serm. I De Epiphania, insipientes facti sunt, ut fierent sapientes, et perdoctus eos Spiritus quod postea prædicavit Apostolus: Qui vult sapiens esse, stultus fiat, ut sit sapiens; ingredientur stabulum, inveniunt panis involutum infantulum: non illis sordet stabulum, non panis offenduntur, non scandalizantur lactentis infantia; prociidunt, venerantur ut regem, adorant ut Deum; sed profecto qui illos adduxit, ipse et instruxit; et qui per stellam foris advenit, ipse in occulto cordis edocuit. » Querit S. Basilus in Regul. brevior., interrog. 274: « Quomodo efficitur aliquis stultus in hoc seculo? » ac respondet: « Si formidaverit iudicium Domini dicentis: Vae qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes; et illum fuerit imitatus, qui dixit: Ut jumentum factus sum apud te; atque abjecta omni cassa opinione prudentie sue, de his quæ cogitaverit, nihil antea tanquam rectum approbaverit, imo ne initio quidem prosum quidquam cogitaverit, priusquam ab ipso Domini mandato scire didicerit, quid placeat Deo, viva in opere, sive in verbo, sive in cogitatione. »

49. SAPIENTIA HUIUS MUNDI. STULTITIA EST APUD

Ver. 12.

Quibus precoriam templum Dei violaverit peccatorum?

Quis sapiens in hoc seculo? quomodo stultus fiat, ut sit sapiens?

S. Bernardus ait tres magos insipientes facti sunt, ut fierent sapientes.

DEUM, — quia Deus reprobovit sapientiam seculari, et abiecit quæ fatuum: Primo, quia nihil capit salutem et divinum, nihil etiam facit ad negotium salutis.

Secundo, Deus ea uti noluit in Evangelio predicando, sed potius rudibus Apostolis.

Tertio, quia sepe contraria est fidei, tum in speculativis, uti mysterio Sanctissimæ Trinitatis, incarnationis, Mortis Filii Dei, repugnant omnes sæculi sapientes, quasi illa impossibilia et incredibilia sint; tum in practicis et moralibus. Christus enim jubet diligere inimicos, mundana sapientia jubet eos odio prosequi; Christus jubet vivere in bono malum, mundana sapientia jubet in malo vincere malum; Christus beatos prædicat pauperes, mitis, flentes, esurientes, persequendum patientes; mundus vero beatos prædicat divites, elatos, ridentes, epulantes, dominantes.

SCRIPTUM EST ENIM: COMPREHENDAM SAPIENTES IN ASTUTIA EORUM. — Citat Job cap. v, vers. 13. Pro « comprehendam, » hebraice est *לכד* *loched*, græce *επιστραφω*, id est *capiens manu injecta*; participium ponitur pro verbo: capiens, id est capiam, comprehendam. Vide Can. 29.

Sunt hæc verba non Job, sed Eliphaz, qui falso disputat contra Job, volens probare Job peccasse; et per peccata calamitates suas esse promeritum: unde redarguitur a Deo, Job XLII, 7, ac proinde verba hæc Eliphaz non habent auctoritatem sacrae Scripturae, sed viri sapientis, ut dixi Job IV. Probat enim Paulus hæc Eliphaz sententiam, quia in se vera est, et sapienter a sapiente illo dicta. Nota: Comprehendit Deus sapientes in astutia sua, quando per id, quo astute volebant evertere consilium Dei, Deus illud ipsum adimplet: ut cum fratres Joseph, volentes ejus somnia de principatu ipsius futuro evertere, illum depresserunt, et quasi servum venderunt in Ægyptum; Deus vero per hoc ipsum exaltavit, et principem Ægypti constituit, fratresque eum adorare coegit. Pari modo Deus comprehendit sapientiam Pharaonis in mari Rubro, Saulis et Achilophelis volentium perdere Davidem, Aman in cruce, quia cogitabat perdere Mardocheum. Ita S. Thomas.

20. ET ITERUM (SCRIPTUM EST Ps. XCII, vers. 11): DOMINUS NOVI COGITATIONES SAPIENTIUM, QUONIAM VANE SUNT. — Pro « sapientium, » Ps. XCII, 11, habetur *hominum*, scilicet non vulgarium, sed sapientium; hi enim sui sapientia multa cogitant et machinantur. Omnibus hisce sententiis et rationibus Apostolus docet Corinthios, vanam et inanem esse sapientiam et eloquentiam seculari, in qua ipsi gloriabantur, et ob quam Apollo præponebat Paulo. Veram autem sapientiam esse fidem et doctrinam Christianam, quam ipse eis, simpliciter licet sermone, ardenti tamen et efficaci spiritu predicaverat.

Moraliter S. Hieronymus, in Psalm. XCII: « Vultis, inquit, scire quoniam cogitationes hominum vane sunt: pater et mater nutriunt filium, pro-

mittunt sibi de illo felicitatem, mittunt ad studia, erudiunt, venit usque ad adolescentiam, disponunt ut etiam militem; cum omnia cogitaverint per annos triginta, una fabricula venit et tollit omnes cogitationes. O curas hominum! o quantum est in rebus inane! Una cogitatio felix est, cogitare de Domino. »

21. NEMO GLORIETUR IN HOMINIBUS (eloquentibus, vel sapientibus, puta Apollo, Paulo, etc.). 22. OMNIA ENIM VESTRA SUNT, SIVE PAULUS, SIVE APOLLO, SIVE PRESENTIA, SIVE MUNDUS, SIVE VITA, SIVE HORS, SIVE CEPHAS, SIVE FUTURA. — q. d. Noli tu in Paulo, ille in Apollo gloriari, quia tam Paulus quam Apollo et omnes alii homines, imo omnes creature, cuivis vestrum communes sunt, vobisque communiter ad salutem vestram procurandam subserviunt.

Nota, « omnia vestra sunt, » non quasi omnia bona sint communia, uti erant in statu innocentie; aut quasi justii omnium rerum sint proprie domini, ut delirant Hus, Wicel et alii; sed « vestra sunt, » non possessione, sed fine et usu, quia scilicet vobis in ministerium et auxilium salutis deputata et data sunt: ita Anselmus, Ambrosius, Theodoretus, S. Thomas, Chrysostomus; data, inquam, ad usum vel realem, vel mentalem, qui est in omnibus creaturis agnosere et laudare creatorem, et hoc est quod vulgo dicitur: « Fideli totus mundus divitiarum est. » Vide Theodoretum, serm. 10 De Providentia. Unde Chrysostomus ait: « Alia ratione nos Christi, alia ratione Christus est Dei, alia mundus est noster; nos enim Christi sumus, ut opus; Christus autem est Dei, ut filius charissimus; noster vero mundus est, non ut opus, sed quia: propter nos factus est. » Vester ergo est mundus, id est, omnes creature mundi corpori et anime vestre serviunt; vestra est vita, ut in ea merita colligatis; vestra mors, quia per mortem transitis ad vitam eternam; vel mors, id est martyrium vestrum est; vestra sunt presentia, tam adversa quam prospera, quia illis utimur in bonum; vestra sunt futura bona, quia illis fruimini; unde jam vestra sunt in spe, re ipsa erunt in celo. Ita S. Thomas et Anselmus. Vestra quoque sunt mala, infernus et damnati, ut illis dominemini.

23. VOS AUTEM CURISTI, — ut membra mystica Christi capitis et domini estis; ac consequenter Christi possessio estis, sanguine ejus empti. Ita Anselmus et S. Thomas, q. d. Ergo vobis, o Corinthii, non in hominibus Paulo, vel Apollo, sed in Christo gloriandum est.

CHRISTUS AUTEM DEI, —supple, est, idque primo, quia qua Deus, Dei est Filius. Ita Chrysostomus, Theodoretus, Anselmus, Ambrosius, qui ait: « Christus est Dei Filius ejus faciens voluntatem, ut et nos ipsius faciamus voluntatem. »

Secundo et aptius: Christus qua homo, Dei est, quasi domini et capitis sui, creatura et possessio, ait S. Thomas et Cajetanus.

Epistolæ locum Job cap. v, vers. 13, et quæ dicitur habet verba.

Quomodo dicitur comprehendam sapientes in astutia eorum?

Regard acceptis.

Vers. 20. Nota: Comprehendit Deus sapientes in astutia sua, quando per id, quo astute volebant evertere consilium Dei, Deus illud ipsum adimplet.

Ex dictis patet, fideles sanctos et maxime electos, esse finem propter quem Deus omnia creavit: horum vero omnium finis est Christus, ut homo. Hæc enim gloria per se tali homini debatur, scilicet, ut omnium creaturarum et hominum esset finis, ut omnia illi servirent, ut omnia ad ejus gloriam ordinarentur: Christus autem est propter Deum et Dei gloriam, q. d. Apostolus: Ergo non in Paulo, vel Apollo, sed in solo Deo, ad quem omnia alia reducuntur, est gloriandum.

Pulchre in morali hom. 10, S. Chrysostomus: « Omnia, ait, nostra a Christo habemus, et quod sumus, et vitam, et lucem, et spiritum, et aerem, et terram; et si quid horum abstulerit, peribimus; inquietum enim sumus et peregrini: Meum quippe et tuum verba tantum inania sunt, re autem non existunt (intellige ut ita sit tuum, sicut est Dei,

ut scilicet absolutum, independens et perpetuum rei habeas dominium. Nam ad tempus tantum tibi concessit Deus dominium, quod si cum *ter* dominio comparatur, potius usus est quam *omnium*). Licet domum tuam esse dixeris, inanimata loqueris, siquidem et aer, et terra, et materia, conditoris est, et tu ipse, qui eam effingis, item et alia omnia: quod si usus tuus est, incertus tamen est, non tantum propter mortem, sed ante mortem quoque propter rerum instabilitatem. Duplici namque ratione sumus Dei, creationis et fidei; et anima tua non est tua, quomodo pecunie erunt tuæ? Cum vero non sint tua, sed Domini, in conservos ea te erogare oportet. Noli ergo dicere: Rem meam consumo: non tua est, sed aliena, imo communia sunt tibi et conservo, quemadmodum et sol, et aer, et omnia. » Hæc enim Chrysostomus.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit in schismate, fastu et gloriatione Corinthiorum, ac præsertim Doctorum aliquorum arrogantem, qui Paulum despiciebant, excellens.

Idque primo, ostendens se non curare, nec curanda esse hominum judicia, sed solius Dei.

Secundo, vers. 7, eorum inflationem redarguit, dicens: Quid habes quod non accepisti?

Tertio et maxime, urget eos, vers. 9, suo et aliorum Apostolorum exemplo, qui in omni humilitate, afflictione et despectu, quasi purgamenta mundi et peripsema, ubique evangelizabant.

Quarto, premit eos, vers. 13, tanquam filios suos, quod quasi Pater illos genuerit in Christo, minaturque se brevi venturum Corinthum, ut hos pseudodoctores gloriosos et inflatos redarguat et puniat.

1. Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei. 2. Hic jam queritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. 3. Mihi autem pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die: sed neque meipsum judico. 4. Nihil enim mihi conscius sum; sed non in hoc justificatus sum: qui autem judicat me, Dominus est. 5. Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus: qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium; et tunc laus erit unicuique a Deo. 6. Hæc autem, fratres, transfiguravi in me et Apollo, propter vos: ut in nobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus adversus alterum infletur pro alio. 7. Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? 8. Jam saturati estis, jam divites facti estis: sine nobis regnatis; et utinam regnetis, ut et nos vobiscum regnemus! 9. Puto enim quod Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tanquam morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo, et angelis, et hominibus. 10. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles. 11. Usque in hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi sumus, et colaphis cedimur, et instabiles sumus, 12. et laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, et benedicimus: persecutionem patimur, et sustinemus: 13. blasphemamur, et obsecramus: tanquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc. 14. Non ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo. 15. Nam si decem millia pedagogorum habeatis in Christ-

sed non multos patres. Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui. 16. Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut et ego Christi. 17. Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus et fidelis in Domino: qui vos commonefaciet vias meas, quæ sunt in Christo Jesu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo. 18. Tanquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam. 19. Veniam autem ad vos cito, si Dominus voluerit: et cognoscam non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem. 20. Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute. 21. Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate et spiritu mansuetudinis?

1. SIC NOS EXISTMET HOMO UT MINISTROS CHRISTI (1). — « Homo, » id est unusquisque. Hoc enim est Hebreum *איש* *ish*, q. d. Vetus ne in hominibus, Paulo et Apollo, gloriemini; ne quis hinc nos contemnat, dico: Sic nos quisque Apostolos existimet, id est estimet, quasi ministros Christi et dispensatores mysteriorum Christi.

DISPENSATORES. — Kennilius cavillatur, hinc Concilium Tridentinum probare Pontificem posse dispensare in votis et legibus; sed perperam, inquit, quia hic dispensare non significat relaxare, ut vult Concilium, sed distribuere. Respondeo, Concilium id optime intellexisse, sed tantum ita

argumentari: Si credita est Pontifici dispensatio rerum Ecclesie, ergo potest certis casibus, ubi res exigit, dispensare, id est solvere vota, juramenta, penitentias et debitum penne temporarie remittere: sicut dispensator in domo multa potest, ubi honor vel utilitas domini id exigit, dispensare, donare, vel relaxare; hoc enim ad regimen domus sibi commissum spectat, modo ea bene dispenset, non temere dissipet, ut docet S. Bernardus, lib. De Precept. et disp., et lib. III De Consider. ad Eugenium: « Queritur, inquit, inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Ubi necessitas urget, excusabilis dispensatio est. Ubi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est. Utilitas dico communis, non propria: nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. »

Ubi nota: Pro dispensator, græce est *oconomus*, qui domus curam habet, in ea omnia regit, distribuit, ordinar: quin et donat et debita relaxat, ubi sincere credit hoc domino suo placere, vel utile esse ad domini sui honorem. Eius enim præcipua virtus est fidelitas et prudentia. Sic Pontifex in Ecclesia quasi domo Dei, omnia ordinar, dat indulgentias, relaxat vota, quasi *oconomus* et vicarius Christi.

MYSTERIORUM DEI — mysticæ, arcane et divinæ doctrine, atque Sacramento-rum Christi. Utraque enim hæc sunt mysteria Christi, eaque Christus credidit Paulo et Apostolis, quasi *oconomis* suis. Unde Corinthiorum contentio et schisma maxime ex sacramento Baptismi oriebatur, quod hic jac-

(1) Ostendit nunc Apostolus quo loco haberi debeant, quibus Corinthii hæc tenus justo plus vel minus tribuerint, cap. 1, 13; m. 4, 5. Igitur, vers. 1-6 hujus capituli proximo coherent cum capite præced.

taret se baptizatum a Paulo, ille ab Apollo, ut patet cap. 1, 13.

2. HIC JAM QUERITUR INTER DISPENSATORES, UT FIDELIS QUIS INVENIATUR, — q. d. Avocavi vos, o Corinthii, a sapientie et eloquentie humanæ examine, ad simplicem et humilem Christi doctrinam, ut non disputetis an Paulus, an Apollo sit sapientior vel eloquentior, dixique utrumque nostrum tantum esse dispensatorem hujus doctrine: forte vos in comparisonem nostri proclives, jam de fidelis nostra dispensatione disputare incipietis, et querere quod de dispensatore homines querere solent, an fideles simus, et an Paulus sit fidelior quam Apollo, an vero Apollo Paulo sit fidelior in suo prædicationis officio. Multi vestrum dicunt: Paulus est fidelior et efficacior, sed Apollo eloquentior. Alii alios suos catechistas et magistros ostentans suam sapientiam jaclant, quasi nobis meliores et fideiores. Quare ut omnem hanc comparisonem et vestra judicia succidam, dico me non curare vestra et quorumvis judicia, sed solius Dei. Ita ex Chrysostomo Theophylactus (2).

Nota: Præcipua dos dispensatoris est fidelitas, ut notat Christus Lucæ xii, 42: « Quis putas, inquit, est fidelis dispensator et prudens? » Ad quam Christi sententiam alludit hic Paulus. « Fidelis autem est, inquit Theophylactus, si herilia bona sibi non vendicat et attribuat, si herilia domini res tractet, sed veluti aliena et herilia dispenset; non sua esse dicens, quæ sunt heri, sed e diverso quæ sua sunt, heri esse. » Talis est doctus et prædicator, qui non suam, sed Dei unius gloriam et animarum conversionem salutemque querit et spectat, eamque omni diligentia, non tantum prædicatione sua, sed et sanctorum, perfectæque vite exemplo procurare satagit.

3. MIHI PRO MINIMO EST (parvi estimarim) UT A VOBIS JUDICER, AUT AB HUMANO DIE — id est, ab humano judicio. Sic enim dies Domini vocatur et est judicium Domini: sic reis dicitur dies, cum citantur ut sistant se judicio, metonymice. Ita Hieronymus ad Alyas, Quest. X. Ubi addit, Paulum utpote ex Tarso Cilicie oriundum, ex eadem phrasi Græca, humanum diem vocasse Romanorum judicium.

(2) « hic jam queritur, » id est ceterum requiritur, etc.